

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції

**ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ
СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ
ТА ЛІНГВОДИДАКТИЧНИХ ПАРАДИГМ**

Рівне – 2012

УДК 81
ББК 81.411.1
Т 33
49

Рекомендовано до друку вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 2 від 28 вересня 2012 року).

Редакційна колегія:

Мельничайко Володимир Ярославович – доктор педагогічних наук, професор кафедри методики викладання української мови і культури мовлення Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка; **Хом'як Іван Миколайович** – доктор педагогічних наук, професор, академік Академії наук вищої школи України, завідувач кафедри української мови Національного університету «Острозька академія»; **Струганець Любов Василівна** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання української мови і культури мовлення Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка; **Дроздова Ірина Петрівна** – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки і психології професійної підготовки Харківського національного автомобільно-дорожнього університету; **Малафійк Іван Васильович** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної і соціальної педагогіки та акмеології Рівненського державного гуманітарного університету; **Омельчук Сергій Аркадійович** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мовної освіти Херсонського державного університету, докторант кафедри мовознавства Херсонського державного університету; **Коваль Людмила Михайлівна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови, докторант Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського; **Дідук-Ступ'як Галина Іванівна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики викладання української мови і культури мовлення Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, докторант кафедри дошкільної освіти Південноукраїнського педагогічного університету ім. К.Ф. Ушинського.

Рецензенти:

Мірченко Микола Васильович – доктор філологічних наук, професор, академік Академії наук вищої школи України, завідувач кафедри української мови Південноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки; **Коваль Ганна Петрівна** – доктор педагогічних наук, професор, академік Міжнародної педагогічної академії, завідувач кафедри теорії і методики початкового навчання Рівненського державного гуманітарного університету; **Мединська Наталія Миколаївна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та методики викладання Міжнародного економіко-гуманітарного університету ім. С. Дем'янчука, докторант кафедри української мови Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова.

Упорядники:

Златів Леся Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики викладання і культури української мови РДГУ;

Мушировська Наталія Володимирівна, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри методики викладання і культури української мови РДГУ.

Відповідальний за випуск:

Шульжук Наталія Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри методики викладання і культури української РДГУ.

Т 33

Теоретико-практичні аспекти сучасних лінгвістичних та лінгводидактичних парадигм : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, ф-т укр. філології, каф. методики викл. та культури укр. мови; редкол. : В. Я. Мельничайко, І. М. Хом'як, М. В. Мірченко та ін. – Рівне-Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. – 290 с.

У збірнику вміщено статті викладачів і студентів Рівненського державного гуманітарного університету та інших провідних вишів України з актуальних проблем лінгводидактики і лінгвістики. У полі зору дослідників проблемні питання методики навчання мови у вищій, основній та початковій школі, сучасної української мови, зокрема, лексики, фразеології, синтаксису, лінгвостилістики, психолінгвістики, етнолінгвістики, соціолінгвістичних та лінгводидактичних парадигм.

Для студентів, аспірантів, науковців, усіх, хто цікавиться проблемами лінгвістики і лінгводидактики. The articles of the scientists and the students of the Rivne State University for Humanities and other educational establishments of Ukraine of the actual problems of the lingvodidactics and linguistics are represented here. The methodological problems of the Modern Ukrainian language (vocabulary, phraseology, linguistics, psycholinguistics, ethno linguistics, sociolinguistics, text linguistics, anthroponimics and the history of the Ukrainian language) are studied in the article. The reseaches are made in the modern linguistics and lingvodidactics paradigms.

For students, post-graduates, scientists who are interested in the problems of linguistics and styli.

Грипич С. Н.

РОЛЬ СЛОВНИКІВ У ФОРМУВАННІ МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розглядається актуальність ролі різноманітних словників для розвитку мовленнєвої культури, розширення світогляду людини, доповнення її лексикону новими термінами та поняттями, що мають як фахове, так і загальнокультурне спрямування.

Ключові слова: словники, довідкова література, формування мовленнєвої культури, фонди бібліотеки, філологія.

В статье рассматривается актуальность роли различных словарей для развития речевой культуры, расширения мировоззрения человека, дополнения его лексикона новыми терминами и понятиями, имеющих как профессиональное, так и общекультурное направление.

Ключевые слова: словари, справочная литература, формирование речевой культуры, фонды библиотеки, филология.

The article considers the relevance of the role of various dictionaries for the development of speech culture, expanding vision of man, to supplement its vocabulary with new terms and concepts that are as special and general cultural orientation.

Key words: dictionaries, reference books, forming speech culture, the Library, philology.

Вивчення ролі словників у розвитку мови і формуванні мовленнєвої культури набуває все більшої актуальності. Для вищого навчального закладу гуманітарного спрямування, яким є Рівненський державний гуманітарний університет, наявність у фондах наукової бібліотеки різноманітних словників є принципово важливим питанням. Їх накопичення у бібліотеці та постійне використання при підготовці до лекційних і практичних занять є прямим свідченням високого рівня духовної культури професорсько-викладацького та студентського колективів університету.

Особливого значення набуває робота зі словниками серед викладачів і студентів філологічних спеціальностей. Адже у педагогічній і навчальній діяльності праця зі словником для філолога відіграє надзвичайно важливу роль. Факультет українського філології РДГУ у цьому контексті займає домінуючу позицію з-поміж інших спеціальностей закладу.

Відзначимо, що чимало вітчизняних і зарубіжних вчених уже присвятили свої праці дослідженню тематики і значення словників у формуванні мовленнєвої культури. Окремо слід згадати і самих укладачів різноманітних словників, серед яких А.Білецький, І.Білодід, В.Бусел, Б.Грінченко, Д.Гринчишин, А.Івченко, А.Загнітко, В.Калашник, Т.Ковальова, В.Русанівський, О.Сліпушко, О.Юрченко, В.Яременко.

Щодо особливостей словників, то, зокрема, відомий французький письменник Анатоль Франс вбачав їх у тому, що словники є всесвітом, розташованим в алфавітному порядку. Вони є не тільки довідниками, але й елементом національної культури, адже в слові відображено багато сторін народного життя.

Як відомо, складання словників – праця кропітка і довга. Практично немає ніякої можливості дати в одному словнику вичерпну інформацію про мову, що задовольнила б рівною мірою все суспільство в цілому і окремі його прошарки, зокрема. Саме тому, в будь-якій національній лексикографії ми знаходимо десятки, а то й сотні словників різних типів.

Словники можна розділити на два основні типи: енциклопедичні і філологічні (лінгвістичні). В енциклопедичних словниках дається опис того чи іншого явища, поняття, події тощо. До них належать енциклопедії, наукові довідники, що дають інформацію в будь-якій галузі знань, термінологічні словники. Енциклопедії бувають загальними, спеціальними й галузевими.

У лінгвістичних словниках містяться тлумачення слів (зазначаються основні значення, прямі й переносні), подаються граматичні, стилістичні та інші пояснення. Лінгвістичні (філологічні)

теоретико-практичний аспект

словники діляться на багатомовні, двомовні та одномовні. Двомовні і багатомовні – це словники перекладні, в них значення слів однієї мови пояснюються за допомогою зіставлення з іншою мовою (наприклад, словники англо-російський, російсько-англійський, російсько-англо-арабської мови тощо). В одномовних слова тлумачаться за допомогою слів тієї ж мови. Одномовні словники можуть бути комплексними (такими є тлумачні словники) та аспектними, що відображають той чи інший аспект (наприклад, синонімічні, словотворчі).

Енциклопедичні словники описують світ, пояснюють поняття, дають біографічні довідки про відомих людей, відомості про країни та міста, про видатні події (війни, революції, відкриття).

Найважливіші типи сучасних словників: тлумачні словники; фразеологічні словники як різновид тлумачних словників; синонімічні словники; словники антонімів; словники омонімів; орфографічні словники; орфоепічні словники; діалектні словники як тлумачні словники лексики в просторі; історичні словники як тлумачні словники лексики в часі; етимологічні словники як довідники про первісну структуру слова і елементи його давнього значення; словники іноземних слів; словотворчі словники, їх види.

Різні типи словників розробляються залежно від того, кому вони адресуються. Так, наприклад, є словники академічні, які містять найбільш повну інформацію про слово і навчальні, що мають на меті навчити людину, яка опановує мову, правильно використовувати слово. Є словники, адресовані всім, розраховані на будь-якого читача, і словники-довідники, призначені для людей певних професій. Особливий тип складають словники для різних технічних, прикладних цілей.

Найбільшого поширення набули орфографічні словники, що дають відомості про правильне написання слів. Серед спеціальних лінгвістичних словників значний інтерес становлять різні фразеологічні словники. Матеріалом фразеологічних словників є не слова, а фразеологічні звороти. Різновидом фразеологічних словників є словники «крилатих висловлювань», тобто «ходових» цитат із літературних творів, афоризмів знаменитих людей. Зазвичай у словниках такого типу поважне місце займають «крилаті фрази», що увійшли до культурного вжитку багатьох народів, у тому числі й такі, які часто цитуються тією мовою, якою вони були вперше сформульовані.

Особливу групу складають лінгвістичні довідкові словники, в яких дається не пояснення значення слова або особливостей його вживання і походження, а наводяться різного роду довідки про слово як мовну одиницю. Власне кажучи, довідковий характер мають й інші словники, в першу чергу, тлумачні. Проте в згаданому випадку виділяються ті словники, у яких довідкова функція є основною, для них важливо не пояснити слово, а дати про нього ту чи іншу довідку лінгвістичного характеру. Такі видання слід відрізняти від нелінгвістичних спеціальних довідкових словників типу «Словника літературних термінів».

Відзначимо також існування численних словників проміжних, перехідних і змішаних типів. Так, перехідними від лінгвістичних до нелінгвістичних словників є словники термінів різних наук і галузей техніки. Ці словники бувають одномовними, двомовними і багатомовними. Значного поширення набули термінологічні словники, що вміщують спеціальні терміни, які вживаються в якійсь із наукових сфер: медицині, хімії, біології, фізиці тощо.

Безперечно, особливу роль у формуванні мовленнєвої культури виконують тлумачні словники. Вони досить повно репрезентують лексико-фразеологічний склад мови з поясненням прямого й переносного значення, граматичних і стилістичних особливостей, наводять зразки вживання слова.

Своє важливе значення мають і орфоепічні словники. Адже вони також фіксують основні норми літературної вимови, причому подають її фонетичною транскрипцією. Відомими в українській мові є такі словники-довідники: «Українська літературна вимова і наголос» (укладачі – І.Вихованець, С.Єрмоленко, Н.Сологуб, Г.Щербатюк, 1973), «Орфоепічний словник» (за ред. М.Погрібного, 1984).

Фрагментарний аналіз теми дозволяє зробити висновок, що словники відіграють важливе значення у розвитку мовленнєвої культури індивідів, вони допомагають розширити, доповнити, систематизувати, узагальнити знання про поняття, терміни і категорії, якими ми користуємося під час проведення різноманітних наукових досліджень та у щоденному спілкуванні.

Окрім цього, словники є джерелом важливої інформації професійного спрямування, без якої людина не може підвищувати свій інтелектуальний, моральний і духовний рівень. Вони є основою фондів кожної із бібліотек, у тому числі якісно доповнюють увесь масив літератури наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету.

Література:

1. Білецький А. Про мову і мовознавство / А. О. Білецький. — К. : «Артек», 1996. — 223 с.
2. Івченко А. Тлумачний словник української мови / А. О. Івченко. — Харків : Фоліо, 2007.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / гол. ред. В. Т. Бусел. — Київ, Ірпінь : ВТФ Перун, 2001, 2005.
4. Великий тлумачний словник української мови / упоряд. Т. В. Ковальова. — Харків : Фоліо, 2005. — 767 с.
5. Великий тлумачний словник : сучасна українська мова від А до Я / упоряд. А. П. Загнітко. — Донецьк : Вид. «Бао», 2008. — 704 с.
6. Короткий тлумачний словник української мови. Близько 6750 слів / за ред. Д. Г. Гринчишина. — 2-е вид., доп. і перероб. — Київ : Рад. школа, 1988.
7. Новий тлумачний словник української мови. 42000 слів : у 4-х томах / уклад. В. Яременко, О. Сліпущо. — Київ : «Аконіт», 1998.
8. Словарь української мови / упоряд. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко. — К., 1907–1909. — Т. 1–4.
9. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР, Інститут мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. — Київ : Наукова думка, 1970–1980.
10. Словник української мови : у 20-ти т. / Український мовно-інформаційний фонд НАН України ; за ред. В. М. Русанівського. — Київ : Наукова думка, 2010. — Т. 1. А–Б. — 911 с.
11. Тлумачний словник української мови: понад 12500 статей (близько 40000 слів) / ред. В. С. Калашника. — (2 вид.) — Х. : Прапор, 2004. — 992 с.
12. Юрченко О. Словник стійких народних порівнянь / О. С. Юрченко, А. О. Івченко. — Харків : Основа, 1993. — 176 с.